

Резолюцію «Загрози екстремістських партій та рухів для демократії в Європі» № 1344, у якій визначила екстремізм як одну з форм політичної діяльності, що явно чи приховано відкидає принципи парламентської демократії і здебільшого базує власну ідеологію, політичну практику та діяльність на засадах нетерпимості, винятковості, ксенофобії, антисемітизму й ультра націоналізму.

Інтенсивне поширення екстремізму в світі зумовлює необхідність прийняття масштабних програм, спрямованих на недопущення екстремістської діяльності та зменшення її проявів. Створення в Україні ефективної правової бази для протидії екстремізму – вимога часу, яку необхідно неодмінно виконати, оскільки зволікання з правовим регулювання цієї сфери може призвести до непоправних наслідків

Список бібліографічних посилань:

1. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (98). С. 20.
2. Українські національні новини, (червень 2011) URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/380902-v.schelkunov%3A-politika-tse-kontsentrovana-ekonomika>.
3. Гобсбаум Е. Вік екстремізму: Коротка історія XX віку. 1914-1991 / Пер. з англ. К., 2001. С. 544.
4. Пилюгина Т. В. Экстремизм: социально-правовой анализ причин возникновения и способов его преодоления / Т. В. Пилюгина // Общество и право. – 2011. – № 3 (35). С. 231-233.

УДК 343. 121. 5

Юлія Сергіївна БЕЗУКЛАДНІКОВА,

заступник начальника організаційно-методичного відділу СУ ГУНП в Харківській області

Олена Петрівна ЗАВОРИНА,

викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-7477-3570>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На теперішній час процес реформування органів державної влади, зокрема Національної поліції, прокуратури та судової системи здійснюється в атмосфері зниження і недостатнього рівня

правосвідомості її громадян, недовіри з боку суспільства, особливо молоді.

Тому основним завданням на сучасному етапі реформування для органів державної влади визначено, зокрема протидію злочинності і реалізацію скоординованої, послідовної державної політики, спрямованої на здійснення ефективних заходів щодо проведення судової реформи, реформи правоохоронних органів, приведення законодавчої бази у відповідність з міжнародними правовими стандартами, прийняття довгострокових державних програм, зокрема щодо захисту неповнолітніх від кримінального впливу, створення відповідних інституцій, а також належне наукове і правове супроводження цих процесів.

Аналіз статистичних даних свідчить, що протягом 2018 року в провадженні слідчих Національної поліції знаходилось 1508 кримінальних проваджень щодо вчинення умисних вбивств, з яких 47 (3,11%) кримінальних проваджень відносно неповнолітніх, які вчинили вбивство. Упродовж 2017-2018 років у слідчих Національної поліції перебувало 1350 кримінальних проваджень про суспільно небезпечні діяння, вчинені неповнолітніми, потерпілими у яких є також неповнолітні. При цьому, понад половину злочинів цієї категорії вчинено із застосуванням фізичного та психологічного насильства (801). Найбільше їх вчинено на території міста Києва, Дніпропетровської, Одеської та Черкаської областей. Безпосередньо на території навчальних закладів, у тому числі під час навчального процесу, неповнолітніми вчинено 275 кримінальних правопорушень. У 16 випадках неповнолітні фіксували свої злочинні дії за допомогою фото- та відеотехніки та розповсюджували в соціальних мережах.

Протягом першого кварталу 2019 року тільки слідчими СУ ГУНП в Харківській області розпочато 83 кримінальні провадження по злочинах, вчинених неповнолітніми, з яких тяжких та особливо тяжких злочинів – 42, в тому числі: вбивств – 2, умисні тяжкі тілесні ушкодження – 2, розбоїв – 2, грабежів – 14, крадіжок – 53, незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – 2. Зокрема, з цієї кількості у 19 кримінальних провадженнях неповнолітні вчинили злочин у групі осіб. Серед зазначеної категорії кримінальних проваджень: вчиненні у групі лише у складі неповнолітніх – 11, вчинені за участю дорослих осіб – 8.

На нашу думку, основними недоліками чинного законодавства, що регулює діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції, є:

- 1) через неврегульованість процедури інформування слідчими органів досудового розслідування співробітників підрозділів ювенальної превенції про неповнолітніх, яким повідомлено про підозру, не завжди здійснюється необхідна профілактична робота із зазначеними особами;

- 2) не забезпечується належна профілактична діяльність з особами, які звільнені за рішенням суду від кримінальної відповідальності із

застосуванням примусових заходів виховного характеру і потребують особливих умов виховання. Тобто така робота зводиться до проведення з неповнолітнім формальних бесід про недопущення вчинення нових правопорушень, разом з тим умови їх проживання, проведення дозвілля, соціальні зв'язки не аналізуються. Так, на практиці непоодинокі випадки, коли неповнолітній відповідно до ст. 105 КК України звільняється від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру у вигляді передання матері до досягнення повноліття. Однак, непоодинокі випадки, коли мати (батьки) перебувають на роботі поза межами України, дитина проживає разом з родичами, які не здійснюють належного контролю за поведінкою дитини, про що свідчать регулярні пропуски нею навчання без поважних причин. Ми вважаємо, що цю проблему потрібно вирішувати на державному рівні, а не лише зусиллями правоохоронців;

3) відсутня належна профілактична робота, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, невжиття заходів щодо їх усунення,- призводить до рецидивів. Наприклад, неповнолітній Н. з 2014 року перебував на профілактичному обліку у поліції із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру за вчинення суспільно-небезпечного діяння. Через споглядацьку і пасивну позицію відповідальних працівників поліції ним було вчинено ще 10 тяжких злочинів, передбачених ст. 185 ч. ч. 2, 3 ст. 186 КК України, в результаті його засуджено до реальної міри покарання.

Аналогічні факти, на жаль, мають місце й по всіх регіонах України.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 484 КПК України гарантією прав неповнолітнього є особливий порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. У тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою. Воно здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. При цьому суди обов'язково з'ясовують наявність документів, які підтверджують факт здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх спеціально уповноваженим на це слідчим, оскільки докази, отримані внаслідок проведення досудового розслідування щодо неповнолітнього не уповноваженим на це суб'єктом, в силу п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України є недопустимим. Однак, чітких вимог до кваліфікаційних характеристик та вимог до вказаної категорії слідчих ні в КПК України, ні в будь-якому іншому законі не зазначено. Ми вважаємо, що доцільно закріпити вимоги професійного характеру до слідчих хоча б на рівні внесення змін до розділу IV п. 14 Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 06. 07. 2017 р. №570 та викласти наступним чином: «забезпечувати дотримання

спеціалізації слідчих при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених проти життя та здоров'я особи; у сфері господарської діяльності та службової діяльності; у сфері використання комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (кіберзлочинів); дорожньо-транспортних пригод; вчинених неповнолітніми або за їх участю.... ***Слідчий, який спеціально уповноважений на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх, повинен бути з достатнім рівнем психологічної або педагогічної освіти, а у разі відсутності вказаної освітньої підготовки зобов'язаний пройти курси підвищення кваліфікації, під час якої обов'язково охопити галузі знань вікової педагогіки та психології.*** Спеціальна підготовка та набуття відповідних професійних навичок забезпечить слідчим необхідну фахову компетенцію у роботі з неповнолітніми, дозволить підтримувати на належному рівні відповідну кваліфікацію так званого «ювенального слідчого» і максимально враховувати особливості цієї категорії осіб під час здійснення досудового розслідування.

Слід зазначити, що відповідно до норм КПК України дещо ускладнена процедура проведення слідчих дій з неповнолітніми особами, а саме: ст. ст. 226, 227 КПК зобов'язують проводити слідчі (розшукові) дії за участю малолітньої або неповнолітньої особи тільки у присутності захисника, законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Крім того, тривалість допиту не може продовжуватись понад дві години на день, з обов'язковою перервою понад одну годину.

Водночас, враховуючи рівень дитячої злочинності, а також той факт, що всіх, без винятку, неповнолітніх, які беруть участь у кримінальному провадженні, необхідно допитувати у присутності педагога або психолога, слідчому іноді складно знайти таку кількість зазначених спеціалістів, які б погодились приймати участь у слідчих (розшукових) діях, що зазвичай проводяться декілька тижнів.

На підставі викладеного науково-педагогічним складом Харківського національного університету внутрішніх справ надано пропозиції щодо створення центрів по наданню допомоги психологами і соціальними педагогами при проведенні слідчих (розшукових) дій з малолітньою або неповнолітньою особою, за аналогією Закону України «Про безоплатну правову допомогу», при цьому врахувати зауваження практичних працівників Національної поліції щодо комплектування таких центрів спеціалістами як жіночої, так і чоловічої статі, зважаючи на особливості встановлення психологічного контакту, довірчих відносин з малолітніми/неповнолітніми потерпілими та підозрюваними під час проведення С(Р)Д у кримінальних провадженнях.

Таким чином, вважаємо, що вказані пропозиції будуть сприяти більш ефективному дотриманню прав неповнолітніх, які приймають участь у кримінальному провадженні.